

СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ

ЈЕЗИК И СТИЛ СРПСКОГА РОМАНА

Уређивачки одбор

- Мр Зоран Комадина, редовни професор (декан), Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Милош Ковачевић, редовни професор, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Драган Бошковић, редовни професор, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Бранка Радовић, редовни професор, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Јелена Атанасијевић, ванредни професор, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Анђелка Пејовић, редовни професор, Филолошки факултет, Београд
Др Владимир Поломац, ванредни професор, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Никола Бубања, ванредни професор, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Часлав Николић, ванредни професор, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Мирјана Мишковић-Луковић, редовни професор, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Катарина Мелић, редовни професор, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Персида Лазаревић ди Ђакомо, редовни професор, Универзитет „Г. д Анунцио”, Пескара, Италија
Др Ала Татаренко, ванредни професор, Филолошки факултет Универзитета „Иван Франко”, Лавов, Украјина
Др Зринка Блажевић, редовни професор, Филозофски факултет, Загреб, Хрватска
Др Миланка Бабић, редовни професор, Филозофски факултет, Универзитет Источно Сарајево, Босна и Херцеговина
Др Михај Радан, редовни професор, Факултет за историју, филологију и теологију, Темишвар, Румунија
Др Димка Савова, редовни професор, Факултет за словенску филологију, Софија, Бугарска
Др Јелица Стојановић, редовни професор, Филозофски факултет, Никшић, Црна Гора

Уредници

- Др Милош Ковачевић, редовни професор (одговорни уредник)
Др Јелена Петковић, ванредни професор

Рецензенти

- Др Милош Ковачевић, редовни професор (Београд, Крагујевац)
Др Миланка Бабић, редовни професор (Источно Сарајево)
Др Јелена Јовановић Симић, редовни професор (Београд)
Др Сања Ђуровић, редовни професор (Крагујевац)
Др Биљана Радић Бојанић, редовни професор (Нови Сад)
Др Снежана Гудурић, редовни професор (Нови Сад)
Др Веран Станојевић, редовни професор (Београд)
Др Милка Николић, ванредни професор (Крагујевац)
Др Владимир Поломац, ванредни професор (Крагујевац)
Др Јелена Петковић, ванредни професор (Крагујевац)
Др Ана Јањушевић Оливери, ванредни професор (Косовска Митровица)
Др Марина Николић, ванредни професор / виши научни сарадник (Косовска Митровица / Београд)
Др Владан Јовановић, виши научни сарадник (Београд)
Др Марина Спасојевић, виши научни сарадник (Београд)
Др Даница Јеротијевић Тишма, доцент (Крагујевац)
Др Дејан Каравесовић, доцент (Крагујевац)
Др Даница Недељковић, доцент (Крагујевац)
Др Тамара Лутовац Казновац, доцент (Крагујевац)

СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ
Зборник радова са XVI међународног научног скупа
одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу
(29–30. X 2021)

Књига I

ЈЕЗИК И СТИЛ СРПСКОГА РОМАНА

Уредници

Проф. др Милош Ковачевић
Проф. др Јелена Петковић

Крагујевац, 2022.

САДРЖАЈ

О КЊИГАМА СА XVI МЕЂУНАРОДНОГ НАУЧНОГ СКУПА
„СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ” / 5

О ЛИНГВИСТИЧКОЈ КЊИЗИ XVI МЕЂУНАРОДНОГ НАУЧНОГ СКУПА
„СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ” / 9

Александар М. Милановић
АРХАИЗАЦИЈА КАО ЈЕЗИЧКО-СТИЛСКИ
ПОСТУПАК У СРПСКОМ РОМАНУ / 15

Јелена Р. Јовановић Симић
ДИЈАЛЕКАТСКИ ПЛУРАЛИЗАМ ИЗРАЗА У ПОЕТСКОМ
ВЕРБАТИВУ ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА
(НА ПРИМЕРУ РОМАНА ПЕТРИЈИН ВЕНАЦ) / 27

Марина М. Николић
ИСКАЗИВАЊЕ СУПРОТНОСТИ У РОМАНУ ТРАВНИЧКА ХРОНИКА / 41

Нађаша Б. Киш
ДЕАДЈЕКТИВНА ИМЕНИЦА ИЛИ КОПУЛАТИВНИ ПРЕДИКАТ У
ГРОБНИЦИ ЗА БОРИСА ДАВИДОВИЧА ДАНИЛА КИША / 53

Миланка Ј. Бабић
ГЛАГОЛИ И КОНСТРУКЦИЈЕ СА СЕМАНТИКОМ ГОВОРЕЊА
У ФУНКЦИЈИ УВОЂЕЊА И НАВОЂЕЊА ТУЂЕГ ГОВОРА У
РОМАНУ КУКАВИЧЈА ПИЛАД ЛАБУДА ДРАГИЋА / 65

Ана М. Јањушевић Оливери
ФУНКЦИОНАЛНОСТ ВРЕМЕНСКИХ МАРКЕРА
У РОМАНУ ОПРАШТАЊЕ НЕБОЈШЕ ЛАЗИЋА / 81

Милош М. Ковачевић
СТИЛЕМАТИЧНА НЕСТИЛОГЕНОСТ У РОМАНУ
КОНТРАЕНДОРФИН СВЕТИСЛАВА БАСАРЕ / 93

Марина С. Јањић
СТИЛСКЕ МИКРОСТРУКТУРЕ У ЈЕЗИКУ РОМАНА
БЕЗДНО СВЕТЛАНЕ ВЕЛМАР-ЈАНКОВИЋ / 103

Јелена Љ. Спасић и Сања Ж. Ђуровић
ЛИНГВОСТИЛИСТИЧКА АНАЛИЗА РОМАНА
САРА И ЈАНУАР ЗА ДВЕ ДЕВОЈЧИЦЕ / 115

Тања З. Русимовић
СТИЛСКА ПРЕРЕГИСТРАЦИЈА У РОМАНУ КАКО
УПОКОЈИТИ ВАМПИРА БОРИСАВА ПЕКИЋА / 127

Веселина В. Ђуркин
О ЈЕЗИКУ И СТИЛУ РОМАНА ЂАКОН БОГОРОДИЧИНЕ
ЦРКВЕ ИСИДОРЕ СЕКУЛИЋ / 137

Јулијана С. Деспиновић
СИНТАКСОСТИЛИСТИЧКИ ПОСТУПЦИ У РОМАНУ
ДНЕВНИК ДРУТЕ ЗИМЕ СРЂАНА ВАЉАРЕВИЋА / 151

Драгана В. Станковић

СТИЛОГЕНИ АСПЕКТ ДИЈАЛЕКТИЗАМА У РОМАНУ
ГАЗДА МЛАДЕН БОРИСАВА СТАНКОВИЋА / 163

Оливера М. Дурбаба

ЕЛЕМЕНТИ РАЗГОВОРНОГ ФУНКЦИОНАЛНОГ СТИЛА У РОМАНИМА
МИРЈАНЕ ЂУРЂЕВИЋ И ЊИХОВА СТИЛОГЕНА ВРЕДНОСТ / 177

Марина Љ. Спасојевић

ЛЕКСИЧКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ РОМАНА *ЈЕДРО НАДЕ*
Н. МАЛОВИЋА У КОНТЕКСТУ НОВЕ ГРАЂЕ ЗА РЕЧНИК САНУ / 187

Данијела М. Радоњић

О ЛЕКСИЦИ У РОМАНУ *БЕЗДНО* СВЕТЛАНЕ ВЕЛМАР-ЈАНКОВИЋ / 197

Јелена М. Стевановић

ЛЕКСИЧКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ У РОМАНУ *ЧИЗМАШИ*
ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА / 207

Неђо Г. Јошић

ЕПОХА РЕАЛИЗМА И ЊЕН ЗНАЧАЈ У РАЗВОЈУ
ЛЕКСИЧКОГ СИСТЕМА СРПСКОГ ЈЕЗИКА / 223

Милица Љ. Стојановић

О БЕСТИЈАЛИМ ГЛАГОЛИМА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ / 231
(на примерима из романа *Дорошеј Д. Ненадића*) / 231

Биљана Б. Мишић

МЕТАФОРИЧНА ЗНАЧЕЊА ГЛАГОЛА КРЕТАЊА
У РОМАНУ *НА ДРИНИ ЂУПРИЈА* / 243

Драгана Ј. Цвијовић

ЕКСПРЕСИВНА ВРЕДНОСТ ЛЕКСЕМА КОЈИМА СЕ ИМЕНУЈЕ ОСОБА
У РОМАНУ *ВРЕМЕ КОКОШКИ* ДОБРИЛА НЕНАДИЋА / 251

Сања М. Куљанин

ЈЕЗИЧКА УТЕМЕЉЕНОСТ ОПСЦЕНИХ КОНТЕКСТА
У ПРОЗИ РАДОСЛАВА БРАТИЋА / 263

Ивана Р. Јовановић

О НАЧИНИМА ИЗРАЖАВАЊА У РОМАНСИЈЕРСКОМ
И У НАУЧНОМ НАРАТИВУ / 273

Марија М. Шљукић

СЛОЈЕВИТОСТ ЈЕЗИКА РАДОВАНА БЕЛИ МАРКОВИЋА У РОМАНУ
СТОЈНА ВЕТРЕЊАЧА ИЗ ДОМЕНА ФЕНОМЕНОЛОГИЈЕ / 287

Ивана Б. Палибрк

ГРАФОСТИЛЕМИ У САВРЕМЕНОМ СРПСКОМ РОМАНУ / 297

Даница М. Јерођијевић Тишма

Дејан М. Каравесовић

ОНОМАТОПЕЈА И ЗВУЧНИ СИМБОЛИЗАМ У ПРЕВОДУ
РОМАНА И КРАТКИХ ПРОЗНИХ ФОРМИ ЗА ДЕЦУ / 307

Александра М. Радовановић

О ОГРАДАМА У РОМАНУ *THE REMAINS OF THE DAY*
И СРПСКОМ ПРЕВОДУ *ОСТАЦИ ДАНА* / 319

Тиана М. Тошић Лојаница

МЛАДИЋИ У ПОНОЋНОМ ВОЗУ ИЗ РАШКЕ: ПРЕНОШЕЊЕ
СТИЛСКИ ОБЕЛЕЖЕНЕ ЛЕКСИКЕ НА ЕНГЛЕСКИ / 331

Даница Б. Недељковић

УНИВЕРБИЗАЦИЈА И КОМПОЗИЦИЈА КАО СТИЛИСТИЧКИ
ПОСТУПЦИ ОНЕОБИЧАВАЊА ЈЕЗИКА У ЗБИРЦИ ПРИЧА
ОСМЕХ ЗА СВАКИ ДАН ЈЕЛИЦЕ ГРЕГАНОВИЋ / 343

Ивана Д. Милошевић

ГЕРМАНИЗМИ У ДЕЛИМА СТЕВАНА СРЕМЦА
– КОМПАРАТИВНИ ПОГЛЕД / 357

Веран Ј. Шианојевић

О НАРАТИВНИМ УПОТРЕБАМА ВЕЗНИКА КАД(А) И
ЊЕГОВИХ ФРАНЦУСКИХ ЕКВИВАЛЕНТА / 367

Милана Л. Додиџ

ЈЕЗИК И СТИЛ ИВА АНДРИЋА: УЛОГА ГЛАГОЛСКИХ
ВРЕМЕНА У ПРИПОВЕЦИ ЖЕЋ И ЊЕНОМ ПРЕВОДНОМ
ЕКВИВАЛЕНТУ НА ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК / 379

Марина Љ. Спасојевић¹
Институт за српски језик САНУ²
Београд

ЛЕКСИЧКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ РОМАНА *ЈЕДРО НАДЕ* Н. МАЛОВИЋА У КОНТЕКСТУ НОВЕ ГРАЂЕ ЗА РЕЧНИК САНУ

Грађа за израду Речника САНУ осавремењује се, редовно, по утврђеним процедурама, ексерпцијом примера из текстова савремених стваралаца. У корпус се укључују писци чија дела имају високу уметничку вредност, а притом се води рачуна о томе да писци потичу из различитих крајева српског језичког простора, да дела буду жанровски и тематски различита итд., како би се могле пратити тенденције у граматичици и показати лексичко богатство, лексичка раслојеност и лексички потенцијал. Приликом последње допуне у изворе за Речник САНУ уврштен је роман *Једро наде* Н. Маловића. У раду ће се анализирати лексичка раслојеност с обзиром на то да је реч о писцу ијекавцу, из приморских крајева, у чијем се роману, са различитих аспеката посматрано, преплићу локално, рустично и модерно.

Кључне речи: језик књижевног дела, Речник САНУ, ексерпција, лексика, Никола Маловић

1. Диманика језичког развоја – у мањој мери граматичког, у већој мери лексичког – утиче на дугорочне лексикографске пројекте чија грађа није експлицитно омеђена на завршном крају временске осе. Наиме, ако је реч о речницима савременог језика, граница је условно отворена са десне стране, јер параметар савремености или садашњости тече упоредо са временом израде дела. Уколико се не жели изгубити одређење – речник савременог језика, грађа се мора осавремењивати, што даље може утицати на обим и време завршетка започетог остварења. Иако је рад на прикупљању грађе за Речник САНУ трајао више од пола века – од оснивања Академијиног Лексикографског одсека 1893. односно од 1894. године, до предаје за штампу првог тома речника 1959. године (откада излази под називом *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*), Уређивачки одбор је управо био свестан недостатности грађе везане за лексичку динамику и неопходности њеног сталног допуњавања. То се у другој књизи и образлаже: „Иако је у предговору I књизи (стр. XXVII) речено да се прикупљањем нове грађе стало углавном на почетку педесетих година овог века [XX – М. С.] Уређивачки одбор је одлучио да се обиље нових речи које у наш језик уноси динамичка стварност нашег времена не оставља за друго издање, него да се ексерптирање грађе настави, и да се нови примери уносе у текст Речника све до момента давања рукописа у штампу” (Речник САНУ 1962/II: VII).

1.1. Друга књига је допуњена са око 40, трећа са 249 нових извора и допунском ексерпцијом већ уврштена 92 дела, а четврта само двама изворима. Допуна извора, условљена и присаједињењем Матичине грађе као у трећој књизи, приказана је у седмој књизи, где се наводи око 160 нових извора и 22 већ

1 odrednica@gmail.com

2 Овај рад финансирао је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије према Уговору бр. 451-03-68/2022-14, који је склопљен са Институтом за српски језик САНУ.

уврштена дела. Затишје у систематском допуњавању грађе и извора било је до једанаесте књиге, која је допуњена са 23 извора, углавном речника, енциклопедија и приручника. По сведочењу редактора Васе Павковића на другом скупу о лексикологији и лексикографији, ни у међувремену Речник није био лишен нових речи и значења старањем сарадника, који су консултовали новообјављене енциклопедије, речнике, дијалектолошке студије итд. (Павковић 1984: 110). Дванаеста књига садржи још 8 нових извора, петанаеста књига 15, а углавном су то речници, енциклопедије и термилошки приручници.

1.2. Следећа систематска обнова извора започела је иницијативом Одбора за Речник САНУ 1981. године, када је ексцерпирана белетристика (око 150 наслова), публицистика, термилошки приручници и речници, али су долазиле и нове збирке речи из народних говора итд. Као резултат тога подухвата, шеснаеста књига Речника САНУ доноси списак од преко 160 нових извора, који у највећој мери обухватају грађу из књижевних дела, потом нешто мање публицистику, научни стил, речнике, енциклопедије и дијалекатску грађу у виду збирки или речника. Током друге половине деведесетих година 20. века редакторски тим који су чинили Милосав Тешић и Васа Павковић набавља савремена књижевна дела која су последњих 10 година имала значајне одјеке у тадашњој српској књижевности, што својом књижевном, али превасходно лексиколошком вредношћу. Сматрало се да ће се тај посао брзо обавити и да више неће бити допуњавања савремене књижевне грађе. Иако се мислило да после 2000. године неће бити обнављања грађе (уп. Радовић-Тешић 2009: 154; Павковић 2014: 57–58), Одбор за Речник САНУ је још једном приликом иницирао допуњавање списка нових књижевних дела, као и састављање списка нове уџбеничке литературе из свих области средњошколског образовања како би се осавременила, поред општеупотребне књижевне лексике и на друге начине обележене лексике коју доноси књижевност, и стандардна термилошка лексика. Такође није изостала ни ексцерпција нових бројева *Полишике* и њеног *Културног додатка*.³ Док је од осамнаесте књиге речничка грађа обogaћена са само 5 лексикографских извора, као резултат последње ексцерпције у двадесету књигу ушло је више од 30 нових извора,⁴ у двадесет прву 7, опет углавном дела речничко-термилошког карактера. Грађа за Речник САНУ последњом ексцерпцијом, где су речи подвлачене од слова *й*, тачније од завршетка двадесете књиге, до слова *ш*, обogaћена је за око 30.000 листића⁵ и они се прикључују будућим томовима.⁶

1.3. Поступак допуне и обнављања грађе за Речник САНУ ексцерпцијом штампаних извора најбоље описује дугогодишњи уредник Речника САНУ Васа Павковић: „Ексцерпција речничке грађе изводила се и у недавној прошлости тако што је Академијина комисија изабрала корпус *интересантиних књига из различитих области*, а превасходно белетристике, и онда је низ сарадника, читајући те књиге подвлачио у њима одговарајуће *интересантне лексеме* [истицања М. С.]. После подвлачења, на листиће су исписивани или прекуцавани примери реченица у којима се одговарајуће изабране речи налазе и то тако да реченице буду

3 Највећу заслугу на овим пословима имају академик Милосав Тешић и редактор др Наташа Вуловић Емонтс.

4 Више о томе и о природи новоексцерпираних грађа в. Вуловић, Ђинђић, Радовић 2018: 18–19.

5 Говоримо традиционалним лексикографским језиком о „листићима”, иначе су новоприкупљени примери припремљени у електронском облику за даље фазе израде речничког текста.

6 Актуелизован списак извора и њихових скраћеница, као и техничке скраћенице, доносе се у осмој, седамнаестој и деветнаестој књизи Речника САНУ.

смислене и логички заокружене. Тако настајале колекције речи из једне књиге потом су стизале у техничку редакцију Речника САНУ и за то задужена особа односила их је до одговарајућих кутија и узбучавала у већ постојећу грађу. Тиме су ти примери, сасвим нови, постајали равноправни део речничке грађе, осавременујући је и чинећи ближом стању лексике и идиоматике у српском језику савременог доба. Цедуље или листићи при чијем се левом горњем углу налази одређена лексема, а по средини листића исписани или прекуцани пример, у десном доњем углу листића имају податак о извору. Понекад је то име писца, име књиге и број странице. Понекад само скраћеница имена писца и дела и број” (Павковић 2014: 57).

1.4. Последња ексцерпција није имала задатак да трага само за, како је истакнуто, интересантним речима или пак само новим речима и значењима, већ је циљ био и да се „подвуку” речи општег лексичког фонда. Намера је да се најобичнији појмови, односно општеупотребна лексика, поготово у својим примарним значењима, више не потврђује само, рецимо, грађом из XIX и с почетка XX века, чиме Речник на корисника оставља погрешан утисак о временској маркираности лексике, већ да уврштавањем грађе из савремених извора покаже стабилност неке лексеме или значења те лексеме у општем лексичком фонду савременог српског језика.

2. Роман *Једро наде* аутора Николе Маловића представља један од новоексцерпираних извора за Речник САНУ. Његова скрећеница је Малов. Н. 1 = Nikola Malović, *Jedro nade*, Београд: Laguna, 2014. Одлучили смо се за сагледавање лексичких особености романа овог аутора у корпусу извора Речника САНУ зато што је Н. Маловић представник прозног стваралаштва ијакавског изговора, што је важно за граматику, те зато што тематика и жанр романа претпостављају употребу маркиране лексике, с једне стране, везане за једну специфичну локалну средину – поморску и приморску, с невеликим утицајем горског залеђа, а с друге, за процесе индустријализације, моде и глобализације.

2.1. Ексцерптор је у роману *Једро наде* подвукао 426 употреба, које би илустровале око 380 лексема. Овај узорак показује велику разноврсност лексике романа *Једро наде*, будући да за исту реч ретко срећемо ексцерпирана два, изузетно ретко три примера, и то обично другачијег значења. Ограничићемо се на анализу само ове лексике која ће потенцијално бити употребљена у изради Речника САНУ да бисмо показали зашто су потребне нове ексцерпције и какве ће информације изабрана лексика донети новим томовима Речнику САНУ. Међу ексцерпираним грађом доминира именичка лексика (око 190 примера), упола мање су заступљени придеви и глаголи (по око 90), прилога је само 24, а забележена су по два примера за бројеве и предлоге.

2.2. Грађу ћемо представити према врстама речи:

2.2.1. именице: *периферија* (181), *пошениција* (88), *пошеницаишица* (20, 21), *прасиановник* (26), *прова* (103), *прошекторати* (27), *пулиа* (204), *разгледница* (196), *ракетиа* (256), *раме* (164), *раришети* (163), *растер* (34, 212), *растиње* (53), *рашишиће* (203), *рацио* (166), *ревер* (201), *резбарија* (21), *резница* (258), *реметиа* (49), *ремећадур* (42, 188, 222), *рејер* (95), *рестиаураишор* (156), *реферндум* (219), *рецејција* (31), *рижоти* (43), *ријалииши* (284), *розетиа* (184), *рокада* (178), *руксак* (205), *сазвежђе* (140), *сазнање* (23), *салветиа* (199), *салинишети* (197), *сашелиши* (92), *сандалетиа* (129), *сардун* (187, 282), *светилишети* (170), *светковање* (150), *светло* (220), *свећа* (157), *себореја* (35), *серкл* (173), *сериеншиина* (46), *сершификаи* (288), *сетемана* (153), *сидро* (40), *силесија* (87, 242), *силаина* (157), *син* (26),

синаџога (165), сир (128, 226), сиромаштво (191), скала (76, 186), скалин (39, 216), скрб (29, 92), следовање (233), сликарство (144), снабдевање (96), снимак (100), соларијум (100), сонг (151), сликшакл (141), сликерфон (263), сировод (180), средина (18), средокраћа (102), срећник (152), срчанка (257), сјајаћица (142), сјахленка (161), сјандард (89), сјарлеџа (69), сјарти (85), сјаиша (152), сјик (205), сјорија (89, 118), сјошина (157), сјријшиз-бар (100), сјруја (131), сјуден (184, 229), сувишак (215), судионик (112), судруж (94), сунити (159), суновратити (56), таблица (217), таранџела (152), телефон мобилни (153 – мобилни, 196), тераса (122), терети (210), теретана (100), теснац (27), тећа (259), тинејџер (214, 257), тицало (27), ткиво (99), торзо (41), трајистити (65), трајула (218), трачак (36, 130), трезор (225), тренинг (166), трећина (149), трим-стаза (100), трица (48), трун (99), труј (219), туфна (192), туце (120), туш (153), уђриз (182), узвикивач (41), узнесење (56), уметњање (30), ујора (211), ујосленик (258), ура (237), усисивач (153), ухода (27), фабрика (70), фабриковање (287), фаза (198), фармерке (119), фасада (122, 218), фаџалистити (21), фелука (63), феномен (118), феџита (67), физиотерапија (67), фризура (145), финиш (151), фјорд (206), флешбек (234), фолгер (151), фон (92), форма (184), фортеца (59), фототографија (86), фотото-икона (86), фотото-коцкица (30), фраџола (53, 204), фреџадун (63), фреквенција (128), фреска (31), фруџијера (204), функција (219), хакер (217), халиф (159), хардвер (188), хеликоптер (200, 201), хермафродити (147), хетеросексуалац (69), хиј (201), хијеринфлација (77), ходочашће (166), холограм (276), хомосексуалац (60), хоризонтити (198), хостија (92), хрид (91, 142), џедилка (192), џентар (медицински и фитнес) (100), џејаница (190), џијук (152), џикорија (289), џијола (187), џиџадела (215), џијрус (130), чартер (155), черга (73), чесмовача (157), чланак (233), чувствителност (308), чудо (159), џакузи (32), џети (51, 63), џингл (229), џунгла (19, 135), шал (201), шапа (ставити под шапу) (56), шах-џарниџура (171), шииџити (159), шииџинг-аџенџија (155), ширина (39, 75, 166), шјор (172), шкриван (48), шкуро (218 x 2), шџителност (257), шџиџити (168), шџириџити (187), шуџ (199);

2.2.2. придеви: праћакав (257), прсни стил (42), ракетити (177), резиденџијалан (150), ремембибилан (110), реџиџиџиван (107), реџезентџиџиван (112), рибарски (257), рожнаџити (157), росџифрајџити (269), рудиментџаран (111), рушеван (123), сакралан (144), свейамџиџив (110), свейосавски (64), сексуалан (87), силан (75, 199), сисаџити (69), сиџан (157), сјајан (149), скакуџав (50), скуџити (120), слабаџан (199), слаџак (153), слободан (129), соларан (65, 233), солџаџити (180), сџољаџиџи (205), срамџеџив (125), срачунаџити (112), сџароџградски (65), сџиџеновџити (133), сџиџеџиџиџи (216), сџиџидан (70), сџиџраховџити (43), сунчан (181), суйарџнички (96), суйериоран (19, 125), суйерсоначан (205), суседан (26), сухозидан (153), сучелиџити (206), тамоџиџи (123), технолоџиџи (83), трџиџиџи (62), тривџиџалан (48), трошан (161), трудџичин (198), ћуџиџив (180), удаџен (166), универџалан (117), уџлакан (60, 74), уџослен (25), урбан (56, 181), уџиџив (19), фаџиџалан (169, 298), фиксџи (телефон) (154), филиџрански (78), фирмиран (68), фјорџовски (54, 224), флуоросџенџиџан (131), фокуџиран (180), фототоџграфски (30), фреџиџи (239), хеџрејски (199), хиџаџаџуметџарски (180), хрџаџав (227), частџан (215), чистџити (171), шџиџиран (258), школован (40), шџунковџити (225), шџиџедџив (112); раџиџифен (164)⁷, реџиран (203), реџквириран (62), скрајџнуџити (201), удруџен (42), узџиџнуџити (128), уклесан (186), укџучен (151), укоџшен (32), уџраџџен (40), уроџен (25), флаџиран (157), форџиџификован (186);

7 При ексцерпцији издвојене су као посебне јединице трпни глаголски придеви у придевској служби.

2.2.3. бројеви: *седамнаест* (64)⁸, *шест* (46);⁹

2.2.4. глаголи: *погасити* (17), *преселити* (17), *пројавити* (22), *пулсира* (18), *раби* (216), *развијорити* (28), *раздевичава* (24), *раздевичити* (41), *разилазити се* (121), *разносити* (164), *разрачуна* (41), *размимоилазити се* (141), *растеза* (24), *рачва* (142), *риба* (43), *родити* (128), *ројити* (149), *рубити* (212), *руководити* (162), *савија* (157), *сагледава* (166), *сагоде* (75, 149), *салутира* (31), *саобраћа* (204), *саставити* (30, 39), *саштед* (71), *скрајну* (183), *скужа* (24, 174), *служи* (57), *слушити* (137), *сме* (212), *смо* (71), *сјава* (210), *сјекулиса* (235), *сјозна* (19), *сјегну* (179), *сјитица* (87), *сјрахова* (256), *сјруја* (112), *сјакну* (23), *сјака* (у изр. тапкати у месту) (215), *сјаргетира* (285), *сјихова* (108), *сјокира* (67), *сјуђорити* (146), *убра* (19, 121), *уграбити* (33), *уда* (118), *удахну* (22), *уздигнути/узди* (208), *узет* (212), *укрца* (18), *умемориса* (104, 198, 287), *уметну* (38), *умножава* (56), *унајмити* (18), *уира* (152), *усидрити* (131), *усиса* (153), *уснимава* (82), *успорити* (18), *успостава* (47), *успрча* (76), *уште* (177), *учити* (154), *ушива* (17), *фазонира* (173), *фарба* (171), *фасцинира* (260), *фенира* (171), *форвардова* (264), *формитира* (219), *фосфориса* (135), *франкира* (124), *хрли* (227), *цвета* (66), *цијукну* (152), *шенлучити* (68), *шејурити се* (122), *шиша* (се) (171 x 2), *штед* (30), *шјуцова* (171), *шумити* (278);

2.2.5. прилози: *расјусно* (105), *симболично* (85), *сијно* (257), *слабо* (149), *сладовобитно* (67), *слева* (199), *слојевито* (223), *сјонитно* (133), *сјокра* (84, 129), *сјрага* (25), *шек* (65), *увис* (240), *удесно* (133), *укосо* (181), *улево* (218), *условно* (65), *успу* (81), *ушврдо* (113), *фасцинирано* (119), *физички* (41), *финалмент* (129), *халаљиво* (77), *хладно* (130), *штедљиво* (259);

2.2.6. предлози (оба с генитивом): *уз* (201)¹⁰, *услед* (149)¹¹.

3. У речницима општег типа, какав је РСАНУ, највећи део заузима општеупотребна (неспецијална, немаркирана) лексика. Обележена (маркирана) лексика резултат је лексичког раслојавања према различитим критеријумима: функционалностилском, социјалном и територијалном. Такође треба увек узимати у обзир моменат међујезичких и културних контаката, те критеријум порекла. Статус лексике у оквиру књижевнојезичке и стилске норме у речницима показује се различитим поступцима, а најдиректнији начин је употреба квалификатора (уп. Ристић 2006: 83–92). Лексика квалификована као покрајинска, народска, застарела, неолошка, калкирана итд. спада у нестандартну или лексичку ограничену употребу, док лексика која је одређена као ботаничка, зоолошка, медицинска, правна, рачунарска и сл. спада у стандардну, али специјалну лексичку, што значи да припада одређеним областима или дисциплинама, неретко стручним терминологијама и номенклатурама. Међутим, ботаничка, зоолошка, медицинска и др. лексика често могу бити и ограничене употребе када су посредни покрајински и народни називи. Такође, лексика обележена као вулгарна, презрива, хипокористичка, шаллива и сл. због своје експресивности ограничена је на употребу у неофицијелном разговорном стилу. У (лексикографској) пракси ситуација је много

8 Број *седамнаест* употребљен уместо бројне именице *седамнаесторица* у примеру: Марко Мартиновић ... обучава *седамнаест* питања руског цара Петра Великог.

9 Користе се бројне именице *шестина*, *шрећина*, као и именички квантификатор *шест*.

10 Употребљен је у просторном значењу блиског контакта: Видјело се по ходу и облицима да се то уз градског првака стисла нека жена.

11 Употребљен је значењу узрока: Метеорска се киша слабије могла опазити *услед* уличне расвјете.

сложенија јер се критеријуми укрштају. Време и тематика које писац књижевно обрађује у великој мери условљавају и избор лексике.

4. Међу ексцерпираним грађом домаћег порекла највише речи припада општеупотребном лексичком фонду: нпр. *разгледница* (196), *раме* (164), *растипње* (53), *рашпишће* (203), *резбарија* (21), *резница* (258), *сазвежђе* (140), *сазнање* (23), *свешковање* (150), *свешило* 'светлост': Била је то тарантела ... привулена свијетлом (220), *свијећа* (157), *сидро* (40), *сила* (157), *син* (26), *сир* (128, 226), *сиромаштво* (191), *следовање* (233), *сликарство* (144), *снабдевање* (96), *средина* 'средиште' (18), *средокраћа* 'средиште између два места' (102), *срећник* (152), *стиошина* (157), *стируја* (131), *тешнац* (27), *тирачак* (36, 130), *тирећина* (149), *тирица* (48), *тирун* (99), *тируј* (219), *умешање* (30), *усисивач* (153), *хрид* (91, 142), *цедиљка* (192), *цеџаница* (190), *чланак*: Покуцао сам чланцима десне шаке (233), *чудо* (159), *шал* (201), *шапа* (у изр. ставити под шапу) (56), *ширина* (39, 75, 166), *шишић* (168) итд.; придеви: *рибарски* (257), *рожнати* (157), *рушеван* (123), *силан* (75, 199), *сићан* (157), *сјајан* (149), *скакућав* (50), *слабашиан* (199), *сладак* (153), *слободан* (129), *стољашњи* (205), *срамежљив* (125), *срачунаћ* (112), *стироградски* (65), *стиеновић* (133), *стираховић* (43), *сунчан* (181), *суседан* (26), *тамошњи* (123), *тирошан* (161), *ћућљив* (180), *удаљен* (166), *ућлакан* (60, 74), *ућослен* (25), *ућив* (19), *храјав* (227), *часћан* (215), *чисти* (171), *школован* (40), *шљунковић* (225), *шћедљив* (112) итд.; глаголи: *посећивати* (17), *преселић* (17), *пројавић* (22), *развијорић* (28), *разилазић* се (121), *разносић* (164), *разрачунаћ* се (41), *размимомлазић* се (141), *расћезај* се (24), *рачвај* се (142), *рибај* (43), *родити* (128), *ројити* (149), *рубити* (212), *руководити* (162), *савијати* (157), *сагледавати* (166), *сагорети* (75, 149), *саставити* (30, 39), *скрајнути* (183), *служити* (57), *слушити* (137), *смећ* (212), *смоћи* (71), *сћавати* (210), *сћознати* (19), *сћегнути* (179), *сћицај* се (87), *стираховати* (256), *стирујати* (112), *тиакнути* (23), *убрати* (19, 121), *ућрабит* (33), *удај* (118), *удахнути* (22), *уздићнути*/*уздићи* (208), *узети* (212), *укрцај* (18), *уметнути* (38), *умножавати* (56), *унајмити* (18), *ућирај* (152), *усидрић* (131), *усисати* (153), *ућорић* (18), *ућосћавити* (47), *ућрчај* (76), *ућећи* (177), *ућити* (154), *ућивати* (17), *хрћити* (227), *цвешати* (66), *ишицати* (се) (171 x 2), *ићедети* (30), *шумити* (278) итд.; прилози: *сићно* (257), *слабо* (149), *слева* (199), *увис* (240), *удесно* (133), *укосо* (181), *улево* (218), *ућућ* (81), *халајљиво* (77), *хладно* (130), *ићедљиво* (259).

4.1. У овом извору посведочена је глаголска именица од свршеног глагола *узнесење* 'узлет, полет': Оно што је у почетку приче о демократији дјеловало као *узнесење*, затекли смо у облику суноврата (56). Пажњу заслужује и семантика прилога *расћусно*: *Расћусно* је цвјетао отровни олеандар (105), где није реч о негативној експресивној, пејоративу 'раскалашно, развратно', већ о позитивно маркираном експресивном значењу за изражавање мере, степена 'обилато, необуздано'.

4.2. У територијално маркирану лексичку спада *срчанка* 'врста шкољке' (257), *сћакленка* 'стаклена боца' (161), *ићицало* 'пипак': Није Котор као мрав све вријеме *ићицалима* стимулисао Пераштане по плећима да му се ... нађу заувјек под руком (27), *ућора* 'пречага, подупирач': Чим су јој Бијељани уклонили бочне *ућоре*, барка је на властитој кобилици опстојавала у савршеној равнотежи (211), а као разговорна може се квалификовати лексема *чештовача* (157).

4.3. Грађу Речника САНУ овај извор допуњава и потврдама за лексеме, попут *скрб* (29, 92), *скужај* (24, 174), *сћировод* (180), *сћуден* 'хладноћа' (184, 229), *сувишак* (215), *судионик* (112), *судрућ* (94), *ућосленик* (258), *ура* (237), *хић* (201), које сведоче да је ова лексика део српског језичког корпуса. Лексеме *хић* и *ура*

поморском трговцу (31), *спекулисати*: Спекулише се да због ниске температуре неће бити свечаног дочека (235), присутним у академском, војном, новинарском дискурсу, срећу се и они новије семантике са негативном експресивном вредношћу попут: *таргетирају* '(на)циљати, (ис)користити': *Таргетирао* је случајне пролазнике с којима би, након осмијеха, у значењу: добар дан!, одмах узео да се игра (285), *широкирају* 'посушта(ја)ти': Открили су што је *широкисало* у меком намотавању на перфориране калеме за бојење (67). Забележени су глаголи *фазонирају* 'обликовати', *фенирају*, као и германизам *шицуовају* (171), везани за фризерску делатност: На Јевреје мислите? То су људи срећни. Тако их видим у огледалу. Док их подшишавам, бријем, *фазонирам* (173); Само је шишао и бријао. *Шицуовао* браде, разумије се и бркове, прао косе, те их *фенирао* напослијетку (171). Иако глагол *форвардовају* Маловић користи у домену дигиталних технологија: *Форвардујте*, Никола: сад казују да ствар не мијења обим ратова, нити техника ... Укуцајте Содом и пустите чим се појави (264), такву употребу нема глагол *форматирају* 'уобличити, подесити': Књижара Со *форматирана* је да акценат ставља на морске и бококоторске теме, кад и на лијепу, праву књижевност (219). Уочљива је и префиксација код ове групе глагола као актуелна тенденција префиксације двовидских глагола: *умеморисају*: Све је видио Гугл. Чуо и умемориса (104); Што прије *умеморисаје* ову формулу, прије ћете се бокелизирати (198); Све је Гугл видио, чуо, и *умеморисао* (287).

7.4 Овај роман доноси и грађу из сфере дигиталне и компјутерске терминологије, англицизме као *фолдер* (15), *хакер* (217), *хардвер* (188), *холограм* (276), *сикерфон* (263), али и лексику коју је глобализам, популистичка култура и потрошачко друштво уврстило у језичку употребу. У највећој мери то су англицизми колоквијалне употребе у српском језику: *ријалисти*: Ко није био у рату, био је оком уз *ријалисти*. Гугл Арм омогућавао је увид у живот сваког чипованог војника Уједињених земаља (284); *стирлеја*: Сад је касно да оберхермесу Вулфенбергу потурају сисату какву првакињу међу куповним *стирлејама* (69). Стилски су маркирани као колоквијални, жаргонски и англицизми *сонџ* и *финиш*: Марија и ја смо се погледали. Тиме по средини додали неку врсту замишља пред буру, а која је уследила на *финишу сонџа* (151); као и *стири*: Презамршено је све. *Од стиреја* (85); *флешбек*: док су ми *флешбекови* засипали ум (234). Реалност се у роману осликава и именицама англицизима: *рејер* (95), *шинејер* (214, 257), *шрениџ* (166), *чартер* (155), *џеј* (51, 63), *џинџ* (229), као и талијанизмом *џакузи* (32), али и домаћим твореницама као што је *шерејана* (100), придевима: *суперсоничан* (205), *фирмиран*, прилогом: *финалменше*. Реч *стиорија* (89, 118), иако пре само седам година посведочена, у односу на данашњи језик друштвених мрежа могла би се сматрати адаптираним архаизмом, јер се та 'прича' не односи на дигиталну стварност: Они многи конкуренти ... који и не желе да се уплићу у *стиорију* око стандарда, једноставно су милионима копија изашли на тржиште с тзв. уским пругама (89). Роман доноси и низ полусложеница: *шрим-стиаза* (100), *фото-икона* (86), *фото-коцкица* (30), *шах-гарниџура* (171), *шијинџ-агенција*. Такође има потврда у којима лексеме *бар* и *џенџар* колоцирајући са другим придевима или придевски употребљеним речима почињу да означавају одређене типове места за забаву као *стириџиз бар* (100), *џенџар* (медицински и фитнес центри) (100). У време писања романа изгледа да се придеви *фиксни* и *мобилни* нису осамосталили у именичкој употреби. Наш ексцерптор је заблежио следеће потврде: *шелефон* (153), *мобилни шелефон* (196) и *фиксни шелефон* (154). Англицизам *џинџла* реализује се у роману у свом основном значењу 'шума': Макија је медитернска

цунџла (135), као и у секундарном 'мноштво, гомила без реда': Сингапур, цунџла разноликости (19).

7.5. Територијално маркирана лексика неретко је романског порекла, као: *иоџешџаџиџица* 'жена потештат, градоначелница' (20, 21); *џрова* 'прамац' (103), *ремуџадур* 'носач, помоћни радник' (42; 188, 222), *риџоџи* 'јело од пиринча' (43), *ремеџа* 'монах, припадник неког верског реда', *сарџун* 'риба инђун' (187, 282), *сеџемана* 'недељу дана' (153); *скале* 'степенице' (76); *скалин* 'степеник' (38, 216); *џаранџела* 'врста животиње': Била је то *џаранџела*. Безопасан гуштерчић (152), *џеџа* 'шерпа' (259), *џраџула* 'замка' (218), *фелука* 'врста брода' (63), *феџиџа* 'прослава, весеље' (67), *форџиџа* 'тврђава' (59), *фраџола* 'јагода' (53, 204), *фреџадун* 'врста брода' (63), *фруџиџера* 'посуда за воће' (204), *џиџола* 'врста рибе': Видио сам ... Барке пасаре, гуцeve и леуте – у два градска мандраћа, а око њих рибе џиполе и сиџушне сарџуне (187); *џуџ* 'мирис'; Установиџете и сами, џјор Смекиџа, да је Пераст најџепши кад је најекстремниџи ... кад сви градски млади ... џубав воде опиџени *џуџом* од наранче у џвиџету (199); *џиџор* 'господин', *џкриван* 'бродски писар': Потпуно одџевена ... истрчавала је из палате ... кад нема ни капетана ни џкривана (48), *џкура* 'дрвене жалузине': Књиџарски излог красио је рам од дрвених џкура бокешкозелене боје ... за разлику од Пераста, који сва џкура увиџек боџадише у биџело (218 x 2).

8. Роман „Једро наде“ Николе Маловића, како је показано на ограниченом узорку, представља велики потенцијал за језичка истраживања. С једне стране, књига је добар репрезент стандардног језика и општеупотребног лексичког фонда, с друге стране, осликава локални амбијент, доносиџи лексику из области поморства и рибарства, зоологије, архитектуре итд., уз приличан број покрајинских лексема, којима се осликавају сусрети и преплитања различитих утицаја условљених положајем, значајем и специфичностима бококорског подручја, као и њеног залеђа. Таква лексика је или интернационална, или регионално обојена, претежно романског порекла. Исто тако, роман обилује речима из савременог начина живота, из сфере технике и технологије, на првом месту компјутерске, али и модне индустрије, неретко и из сфере забаве и потрошачког начина живота, што неретко има жаргонску конотацију. Уколико би се осавремењавала грађа, што је у ингеренцији Уређивачког одбора Речника САНУ и Одбора за Речник САНУ, од почетног слова, овај роман по својим лексичким особеностима несумњиво заслужује место доброг представника и изворника за презентовање српских приморских говора у Црној Гори.

Извори

Малов. Н. 1: N. Malović, *Jedro nade*, Beograd: Laguna, 2014.

Речник САНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, I–XXI, 1959–2019.

Литература

Вуловић, Ђинђић, Радоњић 2018: Н. Вуловић, М. Ђинђић, Д. Радоњић, „У другој половини Речника САНУ. Двадесет томова српског тезауруса“, *Наш језик* XLIX/2, 1–22.

Павковић 1984: В. Павковић, „Природа новоексцерпираних грађа за Речник САНУ“, у: Ј. Јерковић и др. (ур.), *Лексиколоџија и лексикоџрафија*, Београд: Српска академија

- наука и уметности, Институт за српски језик – Нови Сад: Матица српска, Филозофски факултет, 109–115.
- Павковић 2014: В. Павковић, „Грађа за Речник САНУ”, у: Р. Драгићевић (ур.), *Савремена српска лексикографија у теорији пракси (колективна монографија)*, Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду, 55–60.
- Радовић-Тешић 2009: Милица Радовић-Тешић, „Лексика писца у општекњижевном лексичком фонду”, у: *Иста, С речима и речником*, Београд: Учитељски факултет Универзитета у Београду, 145–154.
- Ристић 2006: С. Ристић, *Раслојености лексике српског језика и лексичка норма*, Београд: Институт за српски језик САНУ.

LEXICAL CHARACTERISTICS OF THE NOVEL “JEDRO NADE” BY N. MALOVIĆ IN THE CONTEXT OF THE NEW CORPUS FOR THE SASA DICTIONARY

Summary

The novel “Jedro nade” by N. Malović was included in corpus of SASA Dictionary during the last restoring the source. The paper analyzes the lexicon given in novel, whose writer is from Montenegro, from coastal region. There are lexicon of domestic origin, and a lot of internationalisms, especially regionalisms of romance origin.

Key words: language of literature, SASA Dictionary, exscerption, lexicon, Nikola Malović

Marina Lj. Spasojević